

IGNAC KRISTIJANOVIĆ I NJEGOVO MJESTO U KAJKAVSKOM KNJIŽEVNO-JEZIČNOM KRUGU 19. STOLJEĆA

Jembrih, Alojz

Source / Izvornik: **Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin, 2001, 227 - 243**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:881571>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

ALOJZ JEMBRIH
Zagreb

IGNAC KRISTIJANOVIĆ I NJEGOVO MJESTO U KAJKAVSKOM
KNJIŽEVNO-JEZIČNOM KRUGU 19. STOLJEĆA

*IGNAC KRISTIJANOVIĆ ET SA PLACE DANS LE CERCLE LITTÉRAIRE ET
LINGUISTIQUE KAIKAVIEN DU XIXe SIECLE*

Dans le cercle mentionné Ignac Kristijanović tient une place proéminente de l'écrivain croate-kaïkavien et de "l'illuminé populaire". Adoptant la conduite de son oncle Tomaš Mikloušić, Kristijanović, jusqu'à sa mort en 1884, écrit en langue kai-kavienne littéraire, ne consentant ni idéologiquement ni pratiquement au "illyrisme" de Ljudevit Gaj et de ses partisans. Donc, il écrit en langue maternelle croate kaïkavienne, que Gaj et ses adeptes contestent, méprisent et rejettent à cause de leurs idées sur l'illyrisme.

Uz Ignaca Kristijanovića, u 19. stoljeću svojim su djelima obogaćivali kajkavsku književnost: *Tomaš Mikloušić* (1767.-1833.), *Franjo Strebe* (1777.-1841.), *Matija Jandrić* (1778.-1828.), *Jakob Lovrenčić* (1787.-1842.)¹, *Tomaš Goričanec* (1815.-1837.)². Djela *Ivana Krizmanića* (1766.-1852.) ostala su u rukopisu³. Uz spomenute pisce, kajkavskim su se jezikom također u svojim djelima na početku javili: Josip Marić, Pavao Štoos, Ljudevit Vukotinović, Karlo Rakovec i Ljudevit Gaj, koji su stjecajem tadašnjih okolnosti, više političkih nego književnih, prihvatali ideje tzv. ilirizma s Gajem na čelu. Spomenuta prva trojica pisaca živjeli su i radili za vrijeme zagrebačkoga biskupa *Maksimilijana Vrhovca* (1752.-1827.), koji je i sâm poticao književni rad na hrvatskom kajkavskom jeziku kojim se i on u pismima i svojim djelima služio⁴. Iz toga izlazi da je poticao i književni rad Ignaca Kristijanovića kojemu, u spomenutom književno-jezičnom kajkavskom krugu, pripada posebno mjesto.

Prigodom Kristijanovićeve smrti 16. svibnja 1884. autor potpisani inicijalima "J P Ć"⁵ u "Vijencu", XVI., br. 21, str. 337.-338., 1884. uz ostalo, u nekrologu njemu posvećenom, zapisuje: "Kristijanović ide među one riedke muževe i odličnike u Hrvatskoj, koji se mogu podižiti, da se nisu ni za čas iznevjerili Hrvatstvu, uzprkos svim imenskim revolucijam, koju su počam od 1835. pa sve do najnovijega vremena propašću prietile dičnom hrvatskomu imenu. Kristijanović se je rodio u Zagrebu 31. srpnja 1796. od otca Jurja Kristijana i majke Margarete Posilović. Otac mu bijaše pekar, poznat pod imenom 'Deutschbek', jer se u njega finije pecivo tržilo. Mladi Kristijanović polazio je zagre-

bačku gimnaziju i akademiju, te se je posvetio svećeničkom stalištu. Pošto je svršio bogoslovne nauke u zagrebačkom sjemeništu, ode godine 1819. u Radoboj za duhovnoga pomoćnika, odanle ga premjestiše u Krapinu, zatim na sela⁶, dok napokon ne dođe u Zagreb k sv. Marku (1823.). Pošto je iza toga bio njeko vrieme duhovnim otcem z zagrebačkom sjemeništu, posta god. 1834. župnikom u Kapeli u belovarskoj županiji. Kanonikom zagrebačkoga kaptola zarediše ga god. 1851., a 1866. podieljena bi mu car-skim pismom čast kanonika štioca i Omiškoga biskupa. Valja napomenuti, da je Kristijanov bio u rodu zaslužnomu kajkavskomu piscu Tomašu Mikloušiću, koji ga već za rana sokolio na rad na književnom polju. Poticanje brižnoga Mikloušića, ujaka Kristijanovićeva, urođilo je liepim plodom, jer mladi Kristijanović svojski prionu uz knjigu i uz hrvatsku korjeniku kajkavštinu, te se pokaza vrednim učenikom svoga vrloga učitelja i Nestora kajkavštine, Mikloušića". K ovome treba još dodati da je Kristijanović, nakon povratka iz Kapele, gdje je proboravio 22 godine, u Zagrebu, uz pastoralne dužnosti, obavljaо i druge. Obnašao je dužnost vrhovnoga ravnatelja škola, cenzora knjiga, bio je dekan, magister ritum, predsjednik ženidbenoga suda.⁷

Kao što se vidi iz izloženoga, Kristijanović živi i književno djeluje u vrijeme intenzivne pripreme i djelovanja Ljudevita Gaja (1809.-1872.) i njegovih sljedbenika u prihvaćanju "južnog narječja" - štokavštine s arheološkim imenom Ilira, promoviravši tako "ilirizam" kojemu Kristijanović ni ideološki niti praktično nikad nije pristupio. Ostao je čvrst i postojan u kajkavskom jeziku kao izraziti branitelj i čuvar hrvatskoga identiteta. Svoj kredo u tome smjeru ispisao je na stranicama *Danice zagrebečke*, koju je sam uređivao tijekom 16. godina, objavivši u njoj za godinu 1848., str. 113.-121. članak pod naslovom: "Nekaj o horvatskom jeziku i za godinu 1849.", str. 113-114. Jošće nekaj o horvatskom jeziku (v. faksimil ovdje u prilogu). Kad Kristijanović ne bi imao nikakvih drugih zasluga za hrvatski narod, najveća bi mu zasluga ipak bila, kao što i jest, u činjenici što je odlučno ustao na branik hrvatskoga imena i materinskoga jezika. Upravo ta njegova odlučnost pribavila mu je od strane iliraca prezir i odbacivanje njegovih djela, kao i ostalih njegovih suvremenika, na primjer Jakoba Lovrenčića.

Negativistički odnos prema kajkavskomu korpusu književnosti i jeziku počeo je tamo od prve polovice 19. stoljeća da bi svoj zenit postigao u razdoblju hrvatskoga narodnog i književnog preporoda. Takav se odnos obično pokušavao opravdati jezičnim i političkim programom nositelja preporodnih ideja s Ljudevitom Gajem na čelu. U njihovu programu, koji je bio ispunjen svehrvatskim i južnoslavenskim vizijama, nije bilo mjesta za kajkavski jezični i književni "separatizam". Odrekavši se dragovoljno vlastitoga materinskog jezika za račun književnojezičnoga i političkog jedinstva svih Hrvata i južnog slavenstva, "ilirci" će do krajnjih granica zaoštiti svoj odnos prema kajkavskoj književnosti i njezinim živućim nositeljima⁹, dakle i prema Ignacu Kristijanoviću i Jakobu Lovrenčiću i drugima. Ilirski odiozum prema svemu što je pisano kajkavskim jezikom živjet će, ponajviše, još i u dvadesetim godinama 19. stoljeća. Tako će se bogata i raznolika kajkavska književna baština, u očima kritičara, pretvoriti u obezvredivanje, a napad na njezine sljedbenike, kreatore i suvremene branitelje, zadobit će karakter osobnih neskrivenih mržnji, u čemu će prednjačiti i sam vođa Ljudevit Gaj i neki njegovi bliži suradnici. Još za vrijeme Kristijanovića tadašnji čitatelji časopisa "Vi-enac", br. 49, 1871., str. 791. mogli su pročitati tekst nepotpisana autora, koji se je osvrnuo na Freudenreichovu prilagodbu njemačkoga dramskoga izvornika "Iko će biti provizor?", sljedeće: "Kad bi izobražen čovjek kajkavski govorio, bilo bi nam ogavno (...). Isto tako bi nam bilo nesnosno, kad bi pisac sav komad il veći dio zaodjenuo

kajkavštinom (...) samo čovjek najudaljeniji od civilizacije može kajkavski govoriti (...).” Slično će progovoriti 1882. Velimir Gaj (sin Ljudevita) u uvodu svojega djela “*Grabancijaš preporođen Starinski narodovid u slikomjeru*”, osvrćući se na *Grabancijaša dijaka* Tituša Brezovačkoga Velimir Gaj piše: “Tito Brezovački jamačno i najukusnije i najjezgrovitije piše *kekavski*¹⁰ za ono doba. Sa svim tim kaljuža od *bezjaštva*¹¹ preplavljuje svaki pomišljaj njegov, te svako čuvstvo, i ono, što je lijepo, na tom jeziku kekavskom biva ružno, što je visoko, čini se nizko, a, što je uljedno pomišljeno i nato namienjeno, dolikuje, geaku. Ona kaljuža jezična bezjaštva u Hrvatskoj bez života gadom i smradom zaguši ‘horvatsku’ knjigu”.¹² A i naš slavni Ivan Milčetić, također u “*Vijencu*” br. 5, str. 74., 1880. piše: “Kajkavština je danas samo provincijalan dijalekt; još žive starina Kristijanović, posljednji gramatičar i branitelj pokojnog jezika ‘horvatskoga’, al sigurno ni on već ne sniva o njegovu uskrsnuću (...). Ne treba imati proročanskog duha, da se uztvrdi, da hrvatska kajkavština neće se više nikada uzdići do časti književnoga jezika. Hvala bogu, hrvatske kajkavске književnosti više nema”!(!!!?).

Doista žalostan i za današnjicu doista nerazumljiv odnos prema kajkavštini nekih hrvatskih filologa 19. stoljeća.

Bez obzira na spomenute sudove, pa i one Ljudevita Vukotinovića, koji je kajkavsku književnost stavio na najnižu ljestvicu vrijednosti,¹³ a Ljudevit Gaj djela pisaca iz baroka kajkavske književnosti okvalificirao kao “spomenik i majstorija mračnjaka”,¹⁴ kao da je kajkavska književnost napisana izvan pravila i kao da je lišena literarnog dostojanstva, ipak Ignacu Kristijanoviću, u hrvatskoj književnosti i to kajkavskoj, pripada časno mjesto među piscima koji su prije preporoda preporodili sredinu u kojoj su konstruktivno djelovali u smjeru narodnoga napretka.¹⁵

Kad je riječ o Ignacu Kristijanoviću, onda se još jednom treba prisjetiti njegova ujaka **Tomaša Mikloušića** koji je svojemu nečaku u srce usadio ljubav prema kajkavskom jeziku i u čijoj je bogatoj knjižnici čitao i njegov **Izbor dugovanj vsakoverstneh** (1821., 1839.) djelo u kojem, u predgovoru, Mikloušić piše: “Leto 1787. i sledeće (kada je vu velikom Vugerske zamle varašu, Peštu ... bogoslovskе navuke poslušal jesem) nekuliko lestor Vugrov (...) društvo je se podignulo, koji se na to postavili jesu bili, da svoj narodni vugerski jezik popraviju, osvetlaju i izvisiju, ter nut! kuliko ovo društvo s polehšćicum premogućeh navuka i domovine ljubiteljov je napredovalo, zdavnja vre vidi se, kad vugerski jezik med pervimi skoro Europe jeziki, kakti s kojem vsi posli, tak duhovni, kak svetski i orsački zevsem prikladno opravljati se moreju, računa se - zakaj to isto biti ne bi moglo i s horvatskem, koji pred v ногеми s plodnostjum rečih dičiti se more?¹⁶ Ili, u predgovoru **Stoletnom kalendaru**, Mikloušić također piše: “Naš horvatski jezik pred v ногеми drugemi dičiti se more, da k dijačkomu, hoču reči, najpoglavitese-mu jeziku, je najspodobněši. Ne li onda vredno ovakov jezik preštimavati, obdelavati, ter kaj više knig vu takvem van na svetlo davati”. Nije li doista bio u pravu i **Antun Barac** kad je svojedobno konstatirao u vezi s kajkavskim književnim jezikom: “Taj jezik nije bila mehanička fotografija jednog dijalekta, nego podatni materijal za izražavanje i najapstraktnijih predodžaba, a da je pored toga uvijek bio u vezi sa živim”.

Koliku važnost ima Kristijanovićev opus danas (1996.) kod izrade povijesnoga **Kajkavskoga rječnika** (dosad objavljeno sedam svazaka), pokazuje činjenica da je od njegovih 14 djela sedam uvršteno među izvore toga rječnika.

Kristijanović je u hrvatsku kajkavsku književnost ušao svojim prijevodom (s njemačkoga) francuskog izvornika (o njem Korade ovdje u knjizi piše): “Način vu vseh življenja događajih vsigdar zadovoljnemu biti”,¹⁷ Varaždin,, 1826. Potom slijede:

Blagorečja za vse celoga leta nedele¹⁸, I., II., Zagreb, 1830.; **Kerščanski nauk** (1831.), **Pomočnik betegajučeh i umiručeh** (1832.), **Grammatik der kroatischen Mundart**¹⁹ (1837.), **Anhang zur Grammatik der kroatischen Mundart** (1840.), **Čtenja i evangeliomi** (1842.), **Ezopuševe basne** (1843.), **Žitek sveteh mladencev i devic** (1847.), **Kratek žitek sih sveteh apostolov** (1842.) **Zlati oltar za kerščenike, koji želete vu duhu i istini Boga moliti**²⁰ (1848.), **Žitek sveteh mučenikov** (1859., 1871.). Kao što sam već spomenuo, Kristijanović je uređivao kalendar **Danicu zagrebečku** od 1834. do 1850. i to do 1846. starom kajkavskom grafijom, a od 1847. Gajevom reformiranom latiničicom, što zapravo govorи da Kristijanović ipak nije bio “do svoje smrti protivnik Gajevu pravopisu” kako se je dosad isticalo.

Što se tiče kalendarske djelatnosti, njome je Kristijanović posvjedočio da je kajkavsko pučanstvo rado čitalo kalendarsko štivo u kojem je bilo mnogo korisnih praktičnih savjeta iz poljodjelstva i zdravstva. “Znao je da su u širokim narodnim slojevima zagrebački i varaždinski kalendarci općenito prihvaćeni kao najdraže štivo i da su upravo kalendari vrlo prikladno sredstvo da znanje prodre i u najzabačenije hutice.”²¹

Koliko je **Danica zagrebečka** bila omiljeno štivo i u Varaždinu, posvjedočio je Vatroslav Jagić (1838.-1923.) koji u svojim *Spomenima*, I., 1930., 4.-5. uz ostalo i ovo zapisuje: “Pamtim još kako je svake godine oko Božića moj deda meni uručio cvanciku da mu donesem *Danicu Zagrebečku*, koju je u Zagrebu izdavao poslednji kajkavski pisac Ignac Kristijanović. Njegova je *Danica Zagrebečka* bila vrlo popularno izdanje, pa ju je tako osobito rado čitao i moj deda”.

Imajući pred očima cijelokupni opus Ignaca Kristijanovića kao jednoga od posljednjih pisaca kontinuirane troipolstoljetne kajkavske književnosti,²² Antun Barac s pravom konstatira da je Kristijanović “značajn i kao ličnost i kao pisac. Imao je izrazito književnih sposobnosti. Ma o čemu pisao, izražavao se jasno, živo i elegantno. Zbog tih svojstava mogu se i njegovi poučni i prevedeni spisi čitati kao ugodno štivo”.²³ Olga Šojat, dosad najbolja poznavateljica Kristijanovićeva djela, proučavajući Kristijanovićev stil na tekstu njegovih *Blagorečja*²⁴ (1830.), zaključuje kako je njegova “zasluga velika, jer je u svom djelu ostavio dokument o tome do koje se zavidne izražajne snage bio razvio kajkavski književni jezik u to vrijeme kad su njegovi protivnici - ljudi politički izgrađeni ali zato nerazvijeni s obzirom na štokavski stilski izraz - odlučili da se u Hrvatskoj štokavsko narječe uvede kao književni jezik.”²⁵

Ovdje nije suvišno ako navedem i sljedeću misao Olge Šojat koja 1962. u svojem opsežnom radu “Život i rad Ignaca Kristijanovića” piše: “Naročite su odlike njegovih djela jezik i stil. Jezik je mekan, zvučan i bogat izrazima, a stil je živahan i jedar, pun i jasan, dotjeran, a ipak jednostavan; iz jega izbjija pravo jezično zdravlje. Naročito razvijeno osjećanje za jezik, a usto velika ljubav prema materinskom narječju, uzrok je da je Kristijanović svoj stil njegovao i usavršavao s toliko pažnje. (...) Prije nego se temeljito obradi kajkavsko narječe, koje je zabilježeno u djelima starijih kajkavskih pisaca (to je standardni književni jezik, A.J.), teško bi se moglo reći, je li ljepši jezik i stil, koji nalazimo kod njih, ili je možda ljepši Kristijanovićev u Blagorečjima i u njegovoј Danici zagrebečkoj. Ali i bez potankog proučavanja može se razabratи, da se ljepoti stila i bogatstvu izraza Kristijanović može ubrojiti među one kajkavske pisce, kod kojih je to narječe postiglo svoj vrhunac. A kad se jednom prouči kajkavsko narječe (kajkavski književni jezik, A.J.) u Kristijanovićevim djelima, njegova želja, da tomu narječju izradi časno mjesto književnoga jezika, ne će se više činiti kao smiješan pokušaj nekoga zaostalog

tvrđoglavca. Jezikom i stilom, kojim se služio, on je dokazao, da je kajkavsko narječe njegova vremena bilo izdjelano, a prikladno i za pisanje djela većeg značenja.”²⁶

I na kraju. Kao što svaki narod odaje priznanje onima koji su u kulturnom i književnom radu, u teškim okolnostima sve svoje snage uložili u podizanje prosvjetne razine naroda u kojem su djelovali, tako i mi, upravo zbog istih razloga, odajemo priznanje zaslužnom hrvatskom kajkavskom piscu Ignacu Kristijanoviću u prigodi njegove 200. obljetnice rođenja, i to ovim znanstvenim skupom,²⁷ u gradu u kojem je pred 410. godina tiskana prva kajkavska knjiga Vramčeva Postilla²⁸ (1586.) i u kojem je gradu pred 170 godina Kristijanović tiskao svoje prvo kajkavsko djelo (1826.).

SAŽETAK

U spomenutom krugu Ignacu Kristijanoviću pripada vodeće mjesto hrvatsko-kajkavskoga pisca i narodnog prosvjetitelja. Ugledavši se u Tomaša Mikloušića, svojega ujaka, Kristijanović je do smrti (1884.) pisao na kajkavskom književnom jeziku, ne pristajući ni ideološki ni praktično uz “ilirizam” Ljudevita Gaja i njegovih sljedbenika. Dakle, pisao je na hrvatskom materinskom kajkavskom jeziku koji su, zbog ideja ilirizma, Gaj i njegovi istomišljenici osporavali, prezirali i odbacivali.

Bez obzira na negativistički stav iliraca prema kajkavskoj književnosti općenito, Kristijanović si je svojim djelima pribavio mjesto zasluga pisca koji je prije ilirskoga pokreta (preporoda) preporučao sredinu za koju je pisao s intencijom duhovnoga i materijalnog napretka.

Njegova djela svjedoče o razvijenosti kajkavskoga književnog jezika, njegov stil je dotjeran, izgrađen, jer “ma o čemu pisao, izražavao se jasno, živo i elegantno” (Antun Barac). Stoga se kristijanović, po ljepoti stila i bogatstvu izraza, može ubrojiti među one kajkavske pisce kod kojih je kajkavski književni jezik postigao svoj vrhunac i to u vrijeme kad su njegovi protivnici odlučili da se u Hrvatskoj uvede štokavsko narječe kao književni jezik.

RÉSUMÉ

Dans le cercle mentionné Ignac Kristijanović tient une place proéminente de l'écrivain croate-kaikavien et de “l'illuminé populaire”. Adoptant la conduite de son oncle Tomaš Mikloušić, Kristijanović, jusqu'à sa mort en 1884, écrit en langue kaikavienne littéraire, ne consentant ni idéologiquement ni pratiquement au “illyrisme” de Ljudevit Gaj et de ses partisans. Donc, il écrit en langue maternelle croate kaikavienne, que Gaj et ses adeptes contestent, méprisent et rejettent à cause de leurs idées sur l'illeyrisme.

Malgré l'attitude négativiste des illyriens vis-a-vis de la littérature kaikavienne en général, Kristijanović, grâce à ses œuvres, tient une place proéminente de l'écrivain qui, avant le mouvement illyrien (le mouvement croate populaire), “renaît” le milieu pour lequel il écrit, dans l'intention de contribuer à son développement spirituel et matériel.

Ses œuvres font la preuve d'un niveau élevé de la langue kaikavienne littéraire et son style est raffiné et cultivé car “écrivant de quoi que ce soit, il s'exprime clairement,

vivement et élégamment” (Antun Barac). Donc, par la beauté du style et par la richesse de l’expression, Kristijanović se situe parmi les écrivains kaikaviens dans les œuvres desquels la langue kaikavienne littéraire atteint son comble, et juste au moment où ses adversaires décident de choisir pour la langue littéraire le dialecte štokavien.

BILJEŠKE

¹ Usp. *Jakob Lovrenčić i njegovo djelo* u knjizi: Alojz Jembrih, *Na izvorima hrvatske kajkavske književne riječi*, Čakovec, 1997., 269.-290.

² Vidi Zvonimir Bartolić, *Tomaš Goričanec i njegov spjev Opsedenje i pobjoj sisečki*, Sjevernohrvatske teme II., Čakovec, 1982.

³ Usp. Vladoje Dukat, *Krizmanićev prijevod “Izgubljenog raja”*, Građa za povijest književnosti hrvatske, JAZU, knj. 8., Zagreb, 1915., 143.-175; isti, *Život i književni rad Ivana Krizmanića*, Rad, JAZU, knj. 191, Zagreb, 1912., 1.-67.

⁴ Kao primjer dovoljno je navesti pismo Jakobu Lovrenčiću u Varaždin u kojem Vrhovac piše: “Hvale vrednomu nakanju Njihovomu, narodnoga jezika našega podignuti, nekuliko na pomoč dojti želesući, prilažem 5 r (ajniškov), za koje dohadajuće eksemplarop Knižic'h po Njih van daneh meni z prilikom poslati, prosim, i vsako dobro želesući ostajem. M.V. B.m.p. (Maksimiljan Vrhovac Biskup vlasnoručno)”. A kad je knjigu dobio, Vrhovac odgovara: “Za imani spomenek i poslanu meni knigu ja Njim zahvaljujem, i skupa preštimano jako hvalim i preporučam na dalje takaj kuliko moguće bude, da doprinesti ne zakesne. S kem ostajem Njihov M.V. B.m.p.” Citat iz Lovrenčićeve knjige *Adolf iliti kakvi su ljudi* (1833.).

⁵ Bio je to Josip Pasarić (1860.-1937.) sljedbenik Franje Markovića u književnosti zalažući se za književni realizam.

⁶ To su Zagorska Sela u Hrvatskom zagorju.

⁷ Iscrpno je o životu i radu Ignaca Kristijanovića pisao Ivan Tkalčić u novinama “Pozor”, br. 118. od 21.V. i br. 119. od 23.V. 1884., Zagreb.

⁸ Usp. Jembrih, *nav.dj.*, 269.

⁹ Usp. Ivo Cesarec, *Tri i pol stoljeća hrvatskokajkavske dramske i scenske riječi*, u katalogu: *Kajkaviana croatica - Hrvatska kajkavska riječ*, Zagreb, 1996.

¹⁰ To je naziv kojim je Vuk Stefanović Karadžić pogrdno nazivao kajkavsko narječe.

¹¹ Riječ je složena prema nazivu *bezjak(i)*. O tome v. Alojz Jembrih, *Hrvatsko-slovenske književno-jezične veze*, Čakovec, 1991., 39.-59.

¹² Velimir Gaj, *Grabancijaš preporen*. *Starinski narodovid u slikomjernu*., Zagreb, 1882., VII.

¹³ Usp. Ljudevit Vukotinović, *Ilirizam i kroatizam*, u: *Riznica ilirska 1835-1985*, priredio Miroslav Šicel, Zagreb-Ljubljana, 1985., 166.-167.

¹⁴ “U te riječi ulio je (Gaj) svoju ogorčenost i svoju ironiju zbog literature ovakva sadržaja, a uz to svoje negodovanje prema kajkavskim piscima uopće”. Cit. Olga Šojat, Štefan Fuček: *Hištoreje*, Kaj, V., br. 2, Zagreb, 1972., 80.

¹⁵ Usp. Olga Šojat, *Pregled hrvatske kajkavske književnosti od polovine 16. do polovine 19. stoljeća (...)*, u knjizi: *Hrvatski kajkavski pisci*, I., Pet stoljeća hrvatske književnosti, 15/I., Zagreb, 1977., 63.

¹⁶ Tomaš Mikloušić, *Izbor dugovanj vsakoverstne za hasen i razveselenje služečeh*, Vu Zagrebu 1839., 4.-5. Mikloušić je nastavio s onim glasovitim riječima koje se često citiraju u prigodi kad se dobrijim projektima ne želi pomoći; on je naime gotovo proročanski zapisao: “Ove zadnjič sreće ja se nedočakam, medtemtoga mene vu grobu jošće mojem batrivelo bude mišlenje ono, da budući negda domorodci spominjali se budeju ‘Bil je jednoč domorodec zmed ostaleh jeden, koi imel je goruču želju domovini svojoj po osvetljanju narodnoga jezika diku pribaviti, ali - tersena njegova koi bi žezel, ne mogel, koi bi mogel, podpreti ne je hotel’”.

¹⁷ Kristijanović, prije nego je knjiga tiskana, među puk razdijelio je letak - oglas u kojem obavještava o izlasku i cijeni svoje knjige, nadajući se pretplati. Uz ostalo u oglasu navodi: “(...) Pismotvor ov, kojega početni pisec Alfonz Saras tak zbog verloče i osebujnoga dugovanjih zaderžavanja, kak takaj zbog vugodnosti zgovorov od vnogeh veščeh glasovitomu negda mudroznancu Lajbnicijušu (Leibniz, filozof, A.J.) prispopodobljen je bil, i slototiskum i vezanjem (s pomočjum Božjum) do Novoga Leta gotov bude; zato ga vsem prez vsake stališa razluke (raz-like, A.J.), kojem i dorodni jezik pri serdu leži (...) preporučam. I pokehob celu knjiga do 16 pritišnjeneh arkušev iznese, zato cena ove 48 kr. (un) srebra zevsem lhartna sudi se. Vu prenasanju ovem tak naredbe pravopisanja, kak i načina govorenja (Stylus) osebujno pred očima imel jesem. Zato se ufam da navlastito napreduvati želetecm nepovoljen ne budem. - Cilj truda mojega, kak vsaki lehko spoznati more, drugi neje, kak goruča želost predragoj Domovini pohasnit. Dajem vu Zagrebu dan 20. sušca 1825. Istinski Domorodec Ign. Kristian m.p. kapelan Zagreb. Faksimil prvi put objavljen u: Alojz Jembrih, *Kopitarove spekulacije o kajkavskom književnom jeziku u pismima Ignacu Kristijanoviću*, Kajkavski zbornik. Izlaganja na Znanstvenom skupu o kajkavskom narječju i književnosti u Zlataru 1994. godine, Zlatar, 1996.

¹⁸ Kristijanović je to djelo posvetio ujaku Mikloušiću riječima. “(...) podufam se Tebe, dragi vujec prospiti, da mi dopustiš ov moj, ne z malem trudom doveršeni posel Tebi alduvati, ar lestor (samo, A.J.) Tvoje povsud razširjeno ime moguće je njega na svetlost občinsku izidućega, od ogrizliveh navalov nekuliko občuvati.”

¹⁹ Sam Kristijanović veli da se pri radu služio Vitkovićevom gramatikom iz 1779, pa nastoji pokazati kako je kajkavski književni jezik bio cijenjen od mnogih uglednih ljudi, spominjući među njima i prof. Kucharskog, koji je bio pola godine u Zagrebu, odnosno u civilnoj Hrvatskoj, studirajući slavenske jezike i koji se, veli, posebno pohvalno izrazio o kajkavskom književnom jeziku” cit. prema Zlatko Vince, *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb, 1978., 218.

²⁰ Do godine 1996. za taj se molitvenik nije znalo. Naime te je godine bio predviđen na izložbi Kajkaviana croatica - Hrvatska kajkavska riječ, u Muzeju za umjetnost i obrt (4.-30. lipnja); inače je u privatnom vlasništvu gospodina Aleksandra Šira.

²¹ Olga Šojat, *Ignac Kristijanović i "Danica zagrebečka"*, Kaj, I., br. 1, Zagreb, 1968., 13.

²² „Doduše, u obranu starijih kajkavskih književnika treba spomenuti da je Kristijanović imao i značajne preduvjete: od početka kajkavske pismenosti i književnosti pa do njegova vremena protekla su više od dva i po stoljeća, u kojem se vremenu znatno razvio kajkavski govor kao književni jezik; nadalje, ta je književnost obilovala propovjedničkim tekstovima kojima se Kristijanović služio (...); pored toga, znatan udio pri izgradnju Kristijanovićeva stila imala je njegova obrazovanost, ljubav prema knjizi i afinitet prema pisanju, a značajan je faktor svakako bio i talent.” Olga Šojat, *O stilu Ignaca Kristijanovića*, Kaj, I. br. 3, Zagreb, 1968., 20.

²³ Antun Barac, *Hrvatska književnost, knj. I., književnost ilirizma*, Zagreb, 1964., 190.

²⁴ “Te su propovijedi pisane jezikom svima pristupačnim, vrlo glatko, biranim izrazima, figurativno, na mjestima s namjerom kićeno i zanosno, a ipak jednostavno i jasno.” Olga Šojat, *nav. dj. 12.*

²⁵ Olga Šojat, *nav. dj.*, 23.

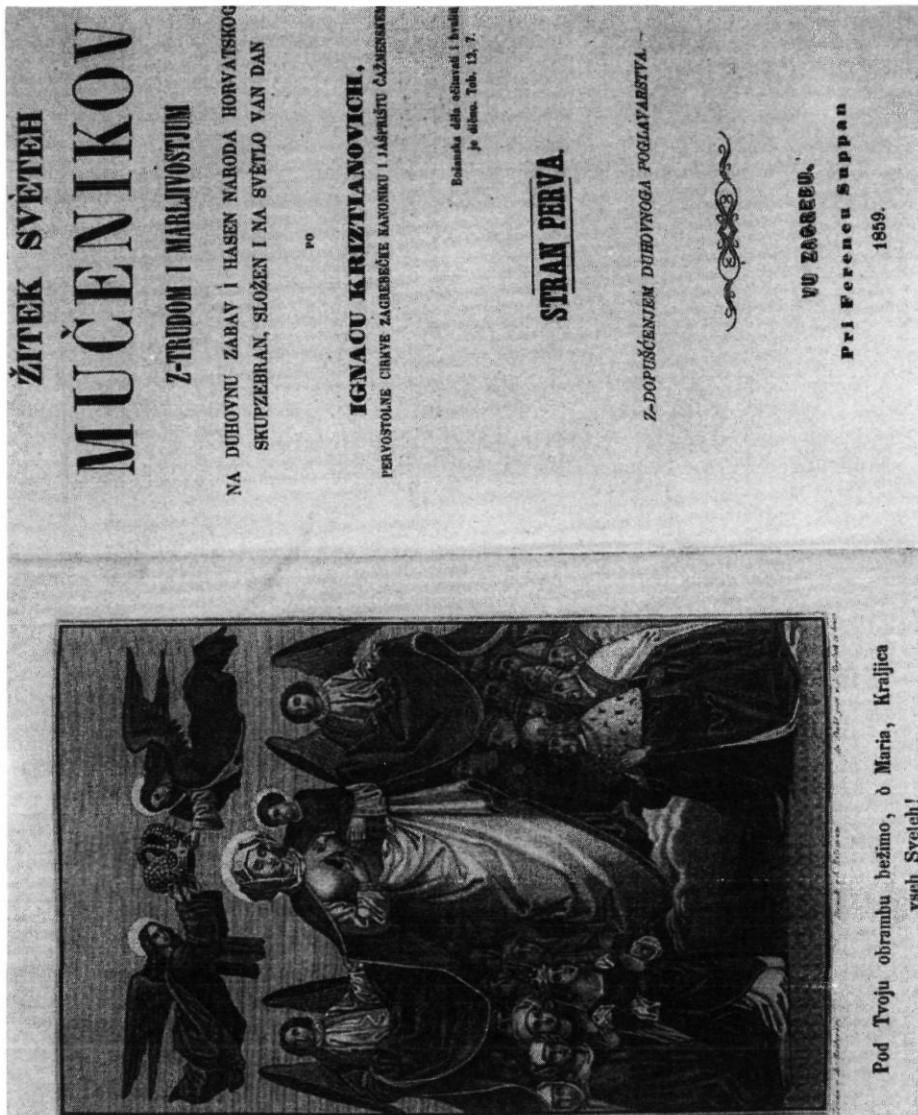
²⁶ Olga Šojat, *Život i rad Ignaca Kristijanovića*, Rad, JAZU, knj. 324, Zagreb, 1962., 82.

²⁷ Na znanstvenom skupu: *Ignac Kristijanović (1796.-1884.) i njegovo djelo*; u povodu 200. obljetnice njegova rođenja, svojim su referatima sudjelovali: Alojz Jembrih: *Mjesto i značenje Ignaca Kristijanovića u kajkavskom književno-jezičnom krugu 19. stoljeća*, Agneza Szabo: *Ignac Kristijanović i njegovo mjesto u Hrvatskom narodnom preporodu*, Diana Stolac: *Gramatika Ignaca Kristijanovića*, Vladimir Horvat: *Kristijanović i Kopitar, Stjepan Hranjec: Ezopuševe basne po Ignacu Kristijanoviću*, Nikola Batušić: “*Vladimir*” - dramski fragment Ignaca Kristijanovića, Mijo Korade: *Značenje i aktualnost Kristijanovićevih duhovno-propovjedničkih djela*, Juraj Kolaric: *Kajkavski molitvenici Ignaca Kristijanovića*, Divna Zečević: *Pučke književne biografije svetaca Ignaca Kristijanovića (1859.)*, Zvonimir Bartolić: *Habdelićev utjecaj na Ignaca Kristijanovića*, Ivo Kalinski: *Posljednji “Mohikanac” hrvatskokajkavskog jezika*, Denis Peričić: *Kristijanović i Krleža*.

²⁸ Vramčeva je Postila (1586.) dostupna u pretisku što su je zajednički objavili HAZU, Zavod za znanstveni rad Varaždin i Kršćanska sadašnjost u Zagrebu s pripremom za tisak i pogovorom Alojza Jembriha, Zagreb-Varaždin, 1990.

Primljeno: 1998-6-29

- PRILOZI -

Naslovnica "Život svetaca" Ignaca Kristijanovića (1859.)

O G L A S Z.

Po viteskéh peldah dréchneh nekojéh Domovine Lyubitelov, koji oszebujo iz selye národní nash Jezik bolye oszvétlati terszenya szvoja obilno pokázali jeszu, zbudyen, ztano-viti Piszmotvor pod imenom: „Náchin vu vszéh sivlènya dogodajih zado-volynomu biti“ iz nemskoga vu Hor-vatzki nash Jezik preneshen, na obchinzku szvétlozt ván dati nakánil jeszem. Piszmotvor ov, kojega pochetni Piszecz Alfonz Szarasza tak zbog verlöche y oszebujnoga dugoványh zadersavanya, kak takaj zbog vugodnozti Zgovernorov od vnogéh veschél glaszovitomu negda Mudroznanczu Leibniciushu prizpodoblyen je bil, y z-szlovotizkum, y vèzanyem (z-pomochjum Bosjum) do Novoga Léta gotov bude; zatogá vszém, prez vszake Ztalisha razluke, kojem y domorodni jecik pri szerdczu lesi, y pokojno na szvétu ovem kratkoterpcle sivlènya, kak jedlni vszéh vmertelnh ozily biti bi

móral, voditi seliju za predbrojivanye preporúcam: y pokéhdóbh czéla knyiga do 16 pritišnyenéh arkushev iznesze, zato czéna ove 48 kr. Szrebra zevszem lahkotna szù-disze. Vu prenáshany ovem tak naredne Pravopiszanya, kak y náchina govorénya (Stylus) oszebujo pred ochimami imel jeszem, zatosze úsam, da navlaztit napreduvati sclechém nepovolen nebudem. — Czily trúda mojega, kak vszaki lehko zpoznati more, drugi néje, kak gorucha sclozo predragoj Domovini pohasneti.

Dájem vu Zagrebu dan 20. Szuscza 1826.

Iztincki Domorodecz
Ign. Kriztiàn m. p.
Kapelan Zagreb.

Jembrith A.: Ignac Kristijanović i njegovo mjesto u kajkavskom književno-jezičnom kruugu 19 stoljeća, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, br. 12-13, 2001., str. 227-243

N A C H I N

v u

Vszèh Sivlènya Dogodyajih
v szigdar zadovolynomu biti.

N e g d a

p o

ANT. ALFONS. OD SZARASZA

v u

Francuzkom, szada Horvatzkom Jeziku

p o

IGNACZIU KRIZTIAN

en Gornym Váraszu Zagrebeckem
sz. Marka Kapelina izpiszan.

V U VARASDINU

Pritizkàn od Ivana Szangilla
1 8 2 6.

Naslovica prvog tiskanog djela Ignaca
Kristijanovića (1826.).

Naslovica Ezopovih basana u Kristijanovićevom izdanju
(1843.).

Jembrih A.: Ignac Kristijanović i njegovo mjesto u kajkavskom književno-jezičnom krugu 19 stoljeća,
Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, br. 12-13, 2001., str. 227 - 243

IV.

Nekaj o Horvatskem jeziku.

Pri vseh slavenskih narodih je se obudilo občinsko terenje, da oni drugem narodom primerno povlekšaju svoje dobrogodenje; — na zadoblenje pakovooga cilja naj osebujuši naprednesi hačin je osvetljanje jeziku; — ovoisto terenje je takoj prevezelo Horvate, kojeh vro od negda je bilo imo glasqvito, ter da njihova od svoyej predjov prijeta dika nejovehne, vso svoje vpiraju moči, da nezaostanejo za drugimi narodi, ter da njihovo, lično ime nespozabi se, nje naravska dužnost i ljubav proti svojoj Domovini k tomu priganja, da takaj oni svoj pravi, čisti materinski jezik osvetljaju, i pjeva obderžiju. Ništaranje nekoji Domovine sini od terenja zazagonosti vneti za narodi, i narodnost obderžati, nosu marala z-gubičkom svjoga pravoga imena, koje naši Predjili tulika stoljta vsigdar nojskrunjeno jesu obderžali i začuvali, prijeti tudje, najmra nekajih novešeh naselnikov, koji od severnih stranah dojduti, jesu se z-nekojemi našem razgivami pomesali.^{a)} Zatem jesu, kak to oni sami nemoreju tajiti, iziskavali i prenemajali obližnjeh slavenskih narodov jezike, doklam se zadužio jesu namerili na vezdašnji njim vu pismenstvu služeći jezik, kojega oni sada občinski izdavaju za čisti, starovečni domorodni jezik; i kajti nikaj ni na svetu novoga, k-čemu nebi taki drugi pristali, kak to on glasoviti negdašnjeh starinskih vremen. Vitisnjanec *Homerus* svjedoči; govoreći:

„Kad' so gde počuje Pesma koja nova,

Njoj 't je od ljudih hvala već gotova“^{b)} — tako — ovu ugovinu jesu vnogi dragovoljno i z veseljem prijeli, ter nosu marali z-zgubičkom sv-

^{a)} Vide Slaviba'macellanen.

^{b)} Hom. Od. I. 351, et. 352.
(Danica 1848)

jega pravoga imena, i z-prijemanjem tudjega dati vse, kaj pod ovem i z-ovem imenom je njihovoga, akoprem hoćeju i ime, i narod, i narodnost obderžati, kaj isto nekojemo vrednomu i od korena pravomu Horvatu je dalo priliku sledeću Pesmu složiti:

„Već je, oj tužne jako spomene!
Svoje bil opal čisto iz cene
Jezik horvatski, ter se pohabil,
Vnogi gā Horvat vre bit i zabil;
Već sū gā iste kuhinske dekle
Bile za komen bogca odvlekle,
I kaj još više, nekoji ljudi
Hoteli jesu, da se naj spudi,
I van z-Horvatskog stira orsaga
Tak, da mù vu njem nebū nit traga;
I drugi, to je njihova želja, —
Na njegovo mesto da se naj vpolja.
Vnogi se jesu znašli Zemljaki,
Koji sū tomu pristali taki,
Pak sū Horvatskom proti jeziku
Ztrašnu na jenkrat zdignuli viku:
„V-kraj z-njim vu niske mužekov hute!“
Vele, i nad njim mersko se ljute,
„Tam naj bū njegov v-ritku i slami
„Stan, à ne pako ovde med nami,
Mi za uas barat imamo druge,
„On naj za dekle bude i sluge.“ —

F. S...rt.

Istina je zadnjič: Horvator neće tuliki broj, da bi se mogli kakti morski peseck povnožavati; — istina je: Horvator Knjižestvo je tak malo, da oni do sada vu svojem materinskem jeziku nemaju jošče niti oneh knjig, iz kojeh bi se oni mogli navčiti dobrotnost Boga, preveliku ljubav Ježuša, red dobroga deržanja i prave službe Božje, to je: sveto Pismo; ništaranje jeli zato Horvati jesu zasluzili, da se zancemariju, ali pak čisto zatajiju? — To bi bila velika oholnost i slěpa nepremišljenost, kak to svjedoči nekoi mudri Pisec, govoreći: „Da samo ne-

Jembrih A.: Ignac Kristijanović i njegovo mjesto u kajkavskom književno-jezičnom krugu 19. stoljeća, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varazdin, br. 12-13, 2001., str. 227-243

spomenuti šetuju zatreli *posebnost*, da vpeljaju *občinskošč*.⁶

Sada pak hočemo zvedjati i pretresti zroke, zbor kojeh bi se moralo ime Horvatov, i njihov materinski jezik iz hrvatske zemlje spudit, ter novo ime i novi jezik vpeljati?

Pervi i naj važniji zrok napervopostavlja se ov; da se najmre ime, i narod, i narodnost obderži i občuva.— Ali — jeli se z-zgubičkom svojega pravoga imena i jezika, kojega se tak rekuć z-materinskom mlekom jesmo navčili govoriti, ter z-prijemanjem tudičega imena i jezika more obderžati i občuvati ime, i narod, i narodnost? — Jeli se dapače ovem načinom neizdaje vse, kaj pod ovem i z-ovem imenom je našega.— A gdo je prešestna stoletja, vu kojeh se, kak očivesto svedoči dogodovščina, više kak jeden put Horvatom takve, i joščo vekše jesu uagražale pogibeli, obranili ime, i narod, i narodnost, vu kojeh Horvati svoje dično ime, i narod, i narodnost neoskrunjeno jesu obderžali? — Dapače jeli ravno sada po ovem nesrečnem razcvilenu i razdvojenju serdo ostale Domovine sinov, nesu za Horvate nastala vnogo pogibelneša vremena, nego i gda pred jesu bila? — Pak gdo je zrokuval ovo razdrženje i razpolovljenje Horvatov? — gdo drugi, kak oni, koji od pravoga cilja odstupivši, jesu vpeljali ove nesrečne novino?

Drugi zrok napervo davaju ov: Horvatskoga jezika jesu tulika izvustja, ili: kak so njim, dopada reči: narečja, kuliko je skoro sel. Akoprem to zevsem vsega baš nestoji, medtemtoga naj bude na njihovo, samo naj meni dopuste, da i ja nje pitam: jeli kojoga na svetu naroda jezik govor so po celiom orsagu jednak, à navlastito na modjah? — pak jeli ovoga novopeljanoga jezika lastovitost jo ova, da njega povsud jednako govoriju? — Pak ako, kak se je nekoi od prevelike zažganosti za svojo družbenikov vnet Domorodec, jedno vu občinskem zagrebačkem spravišču očituval; „zagrebačko izvustijo negovori so

6

dalje, nego se glas velikoga zvona stolne cirkve čuje,“ tak ja pitam njega, kak daleko, neču reči, govor se, nego, kak daleko ruzme se vu horvatski zemlji ov novi jezik? — Pak jeli ov horvatski jezik, vu kojem se do sada jesu popisavale horvatske knjige, ni razmel vsaki slednji Horvat? — Vučemo se anda, à navlastito oni, koji svoj materinski jezik zametavaju i zatajaju, akoprem morebiti niti perve temelje njega neznaaju, od drugih vu broju i vekišeh i menjšeh narodov, kakti: *Valizerov*, *Irlanderov*, *Flamenderov* i t. d., koji svoj čisto zanemarjeni i tak rekuć zakopani jezik, akoprem se vsi ovi sada imenuvani narodi od vseh stran z-narodi drugoga izvustja obstiraju, zevsum močjum tersiju se osvetlati, i njemu pverenstvo pred drugemi dati, od oveh, rekoh, vučemo se prestimavati svoj jezik, kojega materinsko mleko cecajući jesmo se navčili govoriti.

Treći zrok povedaju, je ov: da se na peldu Nemcov izbera jedno izvustje, ter tak občinski knjižni, poselni jezik vpelja. — Ali ja i pak pitam, jeli je gda komu na pamet došlo: *Norvegianski*, *Švedanski*, *Danianski*, *Holenderski*, *Flamenderski*, i t. d. jezik pod jednu kapu skupspraviti, akoprem vsi ovi sada spomenjeni narodi jesu zadnjič razlučno strukoj med sobum, ništa manje vendar jednoisto nemške korenike i plemena? — Ako anda i Horvati takaj jesu jeden sam za se narod, razlučna struka i rožgva od ostalih južnih slovencov, tak posledno moraju takaj govoriti i obderžati svoj lastoviti jezik, kojega vendar jesu vnovogoverstna, jednoistoga horvatskoga jezika izvustja, kak goder vsakoga drugoga na svetu jezika. Ako pak vu nekojeh mestah navlastito vu gornji krajuji, i na medjah naše horvatske zemlje proti Turski, govoriju se razlučna izvustja, horvatskemu jeziku tudi, tak to odtud dohadja, kajti vsi stanovniki horvatske zemlje nesu horvatsko korenike, nego jesu kosnečih vremenu naselniki, koji izvustjo svojega narodnoga jezika jesu obderžali, kak goder na priliku Horvati, koji pred nepriateljem

bežeć jošće negda jesu se preselili vu magjarsku zemlju, i nastanili vu Kotaru Gjurske i Sombatsko Biškupie, do dana današnjega jesu obderžali izvustje svojega horvatskoga jezika.

4. Veliju: da naš materinski, horvatski jezik je čisto herdjav, i vu rečih siromažek! ? Ali ako je herdjav, naj se osvetla, kak to isto jesu včinili drugi narodi, doklam oni svoj jezik jesu izvisili na sadašnju zveršenost; ar potom noćini se nikakov jezik zveršen, akoli se čisto zaverže i zataji, ter z-dru-gem zmeni. — Ako se na zemlji izkoreni olika, gdo moro seguren biti, da ona bude takaj za tersje pri-kladna; po izkorenjenju, nevpeljava se napredovanje, nego — nikaj više, niti nikaj menje, kak prava pušćina. — Kaj se pako dotikava siromaštva rečih horvatskoga jezika, morebiti ni tak čisto siromažek i neprikladen, da se vu njem vre sada za podvuče-nje horvatskoga puka nebi mogle izpisavati potrebne knjige, kak to svedoče po meni vre do sada vu horvatskem jeziku izpisane i izobčeno kujige, kak takaj *čelo novoga Zakona, velika pako stran staroga Zakona svelq Pismo* vu naš materinski jezik prenešeno, i koje ja do sada, zvun nekojeh samo knjig, jedino zbog poměnkjanja stroškov van dati nešem bil moguć. — Ništarmanje hoćemo videti, kaj naj glasoviteši i naj vučenesi vezdašnjega veka slovenski jezikoznanci od našega, kak nekoji Hor-vati vele, herdjavoga i siromaškoga horvatskoga jezika sudju? Pervoga imenujem vučenogu, i po celi Europsi dobro znanoga, vro sada pokojnjega, *Bartho-la Kopitar*, koi vu svojem meni iz Beča dan 10. Klasna leto 1831 pisanim listu veli: „Und mir selbst (wie wohl ich ein Krainer bin) und daher nach der sonstigen Regel eher ein schadensroher Nachbar, als ein verüchter Theilnehmer sein könnte) ist von höherm Stand-punkte des allgemeinen Slavisten led um diesen Euren Mangel (intel. Script. Sacr.) zwar um so mehr, da ich einerseits Euren Dialect für den geraden Descententen v. St. Cillię Sprache seculi⁹, sbrigens auch an sich für einen

der reinsten, und in Meditatio Slavico unverdorbensten halte.“ Zatem ov isti glasoviti i vučoni Jezikoznanec vu svojem meni i pak iz Beča dan 11. Malomešnjaka leto 1838 pisanim listu veli: „Ihr Schreiben vom 31. August ist mir richtig zugekommen, und Ich Danke für die vielen Auskünfte über Ihre schöne Mundart, von der mir wenige Wochen früher auch Herr Vuk viel schönes schrieb.“ Anda dva vsega prešlimanja i veruvanja vrđni, ter vučeni slavenski jezikoznanci očivesto svedočiju, da naš horvatski jezik ni tak čisto prost ni herdjav, ter siromažek, akopren nje-ga vnoći mile Horvatske sini zatajaju i izdavaju. — Ali posluhnimo jošće jednoga takaj pri naših Domovine ponovitelih vu veliki časti i od vučenosti na glasu slavenskoga Jezikoznanca, najmre *Pavla Saffarika*, koi vu svojem pokojnomu glasovitomu Domorodecu *Thomašu Miklousich* iz Novoga — sada dan 22. Grudna leto 1830 pisanim listu zverhu horvatskoga jezika ov sudje zgovoril: „Legendo hosce libellos saepius non sine magna admiratione singu-larem cognitionem et analogiam inter dialectum Croat-icam et Slavonicam superioris Hungariae (Slavo-nuu subcarpaticorum, inter quos et ego natus sum) deprehendere mihi visus sum. Habent profectio per multa vocabula antiqua, optimæ notæ, deinde phra-ses et loquendi formulas, communia, quæ vix in aliis slavicis dialectis deprehendere licet.“ Ali kaj-ti od onda je takaj on druge misli postal, i:

Onu popevku (poleg Homera)

Počel hvaliti, izišla ka včera;
zato nikaj se na njega neću vpirati, nego taki pro-hadjam na 5. i zadnji zrok, zbog kojeg bi se mo-ralo Horvatov ime i njihov materinski jezik zane-mariti, i ov je: kajli horvatski puk je nevučeo, i zato siromažek. Zakaj je naš puk siromažek, toga jesu vno-goverstni zroki, i ni dobro govoriti vse, kaj človek misli i zna; ništarmanje — jeli naš horvatski puk bude onda vučenesi i bogatesi, akoli se njemu vrine jezik naroda, koi od njega vu navadah i še-

gah vu deržanju i vu istem věre zakonu je ze-vsema razlučen; „ar ako vi,“ veli on veliki Narodov Apoštol, sveti Pavel, vu 1-voga lista Korintian-com pisanoga delu 14. redu 9. „po jeziku nedate razumnu reč, kak se bude znalo ono, kaj se vuči? Vi budete vu zrak govorili,“ to je zahman, prez napredka; vu redu pako 11. istoga dela voli: „Ako anda znamenuvanje rečih neznám, tak budem tudjina onomu, kojemu govorim, i on koji govorí, bude meni tudjina.“ Dapačo pravi zrok, zakaj naš horvatski puk je novučen, i vu navukih zapušćen, jesu seldeći: 1) pomenjkanje vučilnic, ili: škol, kojeh nepriateli niti do sada jošće nisu odmerli; 2) one vučilnice, koje vre jesu vpeljane, jesu z-veksinum z-neprikladnemi Navučitelji obskerbljene; ar kaj jesu vnoći naši selski navučitelji, kak prosti, nevljudni i nevučeni ljudi, kojem detcu vu navuk izručiti, malo ali nikaj nehasni, Bog bi dal samo da nebi i škodelo! ar detcu navčiti četci, pisati i računati, to jošće ni dosta, akoli se poleg toga zapustiju vu njihove duše zasaditi kerščanska namenenja, prez kojeh nikakve ni věre niti věrnosti, posledno nikakve zadovoljnosti niti pokornosti; zato neg samo on Navučitel zasluži preštimaњe, ter vremenitu i vekivečnu platéu, koi so pred vsom tersi dětu za dobre i krepostne Kerščenike odkojiti. *Courvoisier*, kojoga pred nekolikemi letmi vu engleski zemlji zbog včinjenoga ljudomorstva jesu pogubili, je na sudu očivosto valuval, da so čas njegvoga hudo-bnoga življenja je započel, odkad njegov dobri navučitel z-nekojom drugem nevaljanem je bil zmenjen. 3) Kakve i koliko se knjig ima naš puk za četci? Zvun toga je z-veksinum tak siromašek, da sebi potrebne knjige baš niti poleg svoje naj boljše volje nemore kupiti. Zato ja vsem nase domovine ljubi-seljom svetujem, da bi, ou, akо no z-svojem trudom, končemar z-svojemi, stroški podpirali ljudi, koji bi kadri bili vu čistem horvatskom jeziku odpreti on zviranjek, iz kojegu bi se horvatski puk navčil spo-

znavati i spinjavati dužnosti pravoga Kerščenika, věrnoga podložnika i dobroga ter hasnovitoga Domorôca. — Na pokonec konca imam jošće to spomenuti, pokehDOB srećum seminišće, ili: odkojilišće Navučitelov sada takaj vu našoj ljubljeni Domovini je vpeljano, da bi se budućem Navučitelom med ostalemi to vu njihova serdca gliboko zasadilo, da se vu Cirkvi, koja je hiža molitve, hiža božja, moraju igrati samo sresne stvari, stvari takve, koje puka na bogaboječnost i pobožnost genuti, i vu njoj obderžati moreju, a ne, kak je občiški navadno, kakve stvari na ples, ali pak takve, kakve razvuzdana mladost po vulicah i kerčmahi popeva; k-tomu pak je potrebno, da budu isti Navučiteli vu bogaboječnosti i pobožnosti podvučeni, ar kaj ni vu serdu, to niti vu persto, niti vu ostale tela kotrice nemore dojti; zatem da budu vu vučilnicah terpljivni, da se nebudu zbog kakve naj menje deteta pomenjke vužgali, i kakti kakvi: naj prosteši muži mersko kleli i blaznili, ter da opomenjke svojeh predpostavljenih dragovoljno prijemeju; na daljo naj budu ponizni, naj nezametavaju prsto ljudstvo, naj nehodaju po selu bahato, vu jedni ruki noseć lјulu na dugem kanišu, a drugu dorčeć vu hlačah, akoli si baš z-njum nekuštraju lasi, kaj vnoći takaj vu isti Cirkvi jesu navadni činiti, da tak vsaki taki lehko more spaziti, kakvoga namenenja jesu Navučitelji njihove dětce; i zadnjic naj budu zadovoljni, naj se nehrustiju zmir nad malum platéum, kajti se na podvučanje dětce jesu pripravljali dvaleta (do sada se jesu selski Navučitelji samo nekuliko tjednoj ali mesecov za ovosebujno veliki posel pripravljali) pokehDOB vendar vsaki Mester mora se svoje meštřie naj menje tri leta vucci; i naj budu čedni, naj si nenamisljavaju, da zato Bog zna kak mudri jesu, i kak veliku službu obnašaju, kajli dětu četci, pisati i računati vučiju; vendar niti jedne pestinje služba neje mala, ar jeli ona nenosi nečuva děte, ter jeli nje nevuči hoditi i govoriti, pak jeli se zato moro gizdati, ali pak na nje deržati? —

Miloserdni i vsamoguci Bog, koi od jednoga do drugoga kraja siže močno, naj za našu milu Domovinu vsa vugodno određuje. —

Jošće nekaj o horvatskem jeziku.

(Poglej lanjskoj Danici pod listom 113—121).

Od nekulikeh lět počemši, iščeju nekoji zmed našeh horvatskoga naroda Izobrazitelov svoj pravi, čisti materinski jezik zevsama odtudijiti, ter novi, vu horvatski zemlji nepoznani, i neznani jezik vrnuti, ter óvak z-njim svoj horvatski narod izobraziti, kak da ne ovi cilj, naš starinski horvatski jezik nebi ni malo bili prikladen. I pokehdo se navlastito Mladencem vsakavina, mahom na tuliko dopada, da za njum, iz želje drugem se dopasti, grabiju, kak se veli, z-cëlum šakum, zato takaj mlajši duhovni Pisici i Navučitelji ljudstva, koji se, kak veli Ezekiel Prorok (3, 5): ne pošilaju k-ljudstvu vučenoga govorenja i neznanoga jezika, nego k-hiži Izraela, vu tom n-šu hoteli za drugemi zaostati.

Ali ovakvi naj dobro i zresno premisliju, za koga oni pišeju ali govoriju? — ter jeli oni hočeju hasneti, ali se pak samo dopasti? — Jeli oni svoj cilj stižneju, akoli nije puk nerazme, kaj pišeju ali govoriju? — Jeli nebude puk njihova pisma, koja nerazme, neđejeana zaverzel, ali njihova prodećva z-zelhanjem i netopljivnostju poslušal? — Znam je, da vsaki to čineći bude sebe zbog toga branil, i valoval, da neisče svoje hvale i dike, nego občinskti napredek i poboljšanje puka. To je prav i dobro. Ali jeli hočeju oni, da moreju hasneti, naj pervič jezika popravite? i onda stoperv puka izobraziteli i Poboljšitelji postati? — Jeli je jezik potrebeni, ali dušno zseljenje? — Kojemu pakovo jedino leži na srđcu, on naj takaj poprime vse k-cilju primerne načine, qui vuln sitem, debet velle et media (koi hoče cilj, mora takaj hoteti sredstva), i zmed vseh naj osebušnese i napredljiveše sredstvo je pučanstvo (popularitas). Vu navučanju naj si vsaki služi z-jezikom i govorenja načinom, koi vu-

(Danica 1849.)

čenomu i nevučenomu, mladomu i staromu, prostomu i visokomu istine väre čini razumljive, presečljive, ter nje razložno pred oči postavlja, i vu serdce Poslušitelov polaze. Summa utilitas omnium regula (Hasen je perva i naj višeša narèdba) veli Cicer. Ovak, à ne in novitate verborum (vu noveh rečjah) moći si je obetati napredek svojeh poslov po kréposti onoga, koi sëmenu podeljuje stoverstni sàd. — Ništarmanje oni, koji se sramuju onak govoriti, kak govorí njihov narod, i kak se oni od svojega dëtčinstva jesu navčili govoriti, i koji misliju, da zato jesu mudreši ali prešimanеši, ako oni zatajeć svoj materinski jezik, govoriju jezik naroda vu šegah i nuvadah od sebe zevsema razlučnoga; tak to moreju včiniti vu prilikah, vu kojeh ako nije puk nebude razmel, to njemu ne samo nebude nikakve škode, dapače njemu na veliku hasen bude služilo.

I zaisto — kaj budeju morali nato reči ostali narodj, kada budeju čuli ali zeznali, da se mi sami na tuliko zametčemo i zatajamo? — Oni nebudeju mogli preseći, jeli je to moguće, da se mi tak čisto iz sameh nas spozabujemo, ter zametavamo o jezik, kojega naši viteški predji govoreći veliki i dični jesu postali? — Koi anda pravi Horvat sme se sramuvati z-svojem jezikom? — Koi pravi Horvat sme na njega merzeti? — Ogledajmo se po vsem širokem svetu, pak jeli budemo našli gde koi narod, koi bi proti samomu sebi tak nepremišljeno vojuval? — Prava ljubav proti Domovini i nje Ladavcu stoji vu ljubavi proti svojemu materinskому jeziku. —

I L I

D N B V N I K
ZA PRESTUPNO LETO
1848

U Tolnačnikom hižnem vsakoveržnem na ūasen i apri-
kratčenje vremena služečeh.

Petnajstotletni Tečaj.

VU ZAGREBU,
pritiskana vu Ference Župana slovotiski.

Naslovnica Kristijanovićeve "Danice Zagrebačke"
(1848.) u kojoj je objavio tekst: "Nekaj o
horvatskom jeziku".

Anhang

3 u r

GRAMMATIK

der

kroatischen Mundart.

Enthalten:

Eine Sammlung der nothwendigsten Wörter
in der

kroatisch-deutschen und deutsch-kroatischen Mundart,
nebst

verschiedenen sprichwörtlichen Ausdrücken und Redensarten,
Sprichwörtern, Geschrägen im Umgange zur Übung im
Kroatischreden und zur Erlangung der Geläufigkeit in der
kroatischen Sprache, verschiedenen Erzählungen, freundschafts-
lichen Briefen, Zeugnissen &c.

Neu bearbeitet und herausgegeben

v o u

Ignaz Kristianovich,

Pfarrer zu Kapela im St. George Grenz-Regemente.

A g r a m,
gedruckt bei Franz Suppan, f. t. priv. Buchdrucker u. Buchhändler.

1 8 4 0.

Naslovnica Dodatka hrvatskoj gramatici Ignaca
Kristijanovića (1840.).

Jembrih A.: Ignac Kristijanović i njegovo mjesto u kajkavskom književno-jezičkom krugu 19. stoljeća,
Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varazdin, br. 12-13, 2001., str. 227-243

GRAMMATIK

der
Kroatischen Mundart

Neu bearbeitet und herausgegeben

von

Ignaz Kristianovich,

Pfarrer zu Kapela im St. Georgers-
Gränz-Rigimente.

AGRAM,

gedruckt bei Franz Suppan, f. f. priv. Buchdrucker.

1837.

Naslovica Kristijanovićeve hrvatske gramatike na njemačkom jeziku (1837.)

